

Prace studialne
Research studies

Eksport towarów i usług na poziomie podregionów (NUTS3)

Export of goods and services at the subregion level (NUTS3)

Raport końcowy
Final report

Główny Urząd Statystyczny Statistics Poland
Departament Handlu i Usług Trade and Services Department
Warszawa, wrzesień 2018 Warsaw, September 2018

Przedmowa

Wymiana handlowa towarów i usług jako jedna z form międzynarodowych stosunków gospodarczych stanowi bardzo ważny czynnik rozwoju gospodarczego poszczególnych krajów. Informacje na temat wolumenu oraz charakteru wymiany handlowej z zagranicą prowadzonej przez poszczególne kraje pozwalają na określenie stopnia otwartości gospodarek narodowych oraz ich konkurencyjności i potencjału ekonomicznego. Wraz z rozwojem tego zjawiska zwiększa się jednak zapotrzebowanie na obserwację procesów zachodzących w ramach poszczególnych regionów kraju.

Dlatego też, rekomendowany jest rozwój badań prowadzonych przez polską statystykę publiczną w obszarze stosunków gospodarczych z zagranicą w sposób umożliwiający dostarczanie użytkownikom danych na temat eksportu towarów oraz eksportu usług na poziomie regionalnym. Informacje te wykorzystywane są na potrzeby tworzenia polityk i strategii regionalnych, a także do oceny sytuacji społeczno-gospodarczej poszczególnych obszarów kraju.

Opracowanie, które oddajemy w Państwa ręce, stanowi podsumowanie prac zrealizowanych w obszarze badań eksportu towarów oraz eksportu usług na poziomie podregionów, które zostały przeprowadzone w odpowiedzi na systematycznie zgłaszane przez odbiorców zapotrzebowanie na dane statystyczne w tym zakresie. W raporcie zaprezentowano możliwości, jakie dane statystyczne stwarzają w zakresie prezentacji zjawisk dotyczących handlu zagranicznego na poziomie podregionów (NUTS-3).

W zeszycie metodologicznym *Eksport towarów i usług na poziomie podregionów (NUTS3)* stanowiącym Aneks do niniejszego raportu znajdziecie Państwo opis koncepcji badania, którego celem będzie opracowywanie informacji na temat eksportu towarów oraz eksportu usług na poziomie podregionów (NUTS3). Opracowanie rozwiązań proponowanych w raporcie poprzedzone zostały analizą różnych metod badawczych oraz ich oceną pod względem efektywności uzyskanych rezultatów.

Planując dalszy rozwój badań oraz opracowań w tym obszarze będziemy wdzięczni za każdą sugestię dotyczącą elementów oraz uwarunkowań mających wpływ na zjawiska związane z handlem zagranicznym, które mogłyby być przedmiotem przyszłych prac.

Autorzy wyrażają nadzieję, że raport podsumowujący pracę badawczą wraz z zeszytem metodologicznym zawierającym koncepcję badania eksportu towarów i usług na poziomie podregionów spotka się z Państwa pozytywnym przyjęciem. Wdrożenie ww. badania do systemu statystyki publicznej umożliwi dostarczanie odbiorcom danych informacji na temat wartości eksportu towarów i usług na poziomie podregionów, które to stanowią istotny element analiz prowadzonych w ramach oceny sytuacji gospodarczej polskich regionów.

Cel pracy

Głównym celem pracy badawczej *Eksport towarów i usług na poziomie podregionów (NUTS3)* było opracowanie metodologii badania pozyskującego informacje na temat eksportu towarów oraz eksportu usług na poziomie podregionów, a następnie na jej podstawie przeprowadzenie badania pilotażowego. Produktem końcowym przeprowadzonej pracy badawczej jest zeszyt metodologiczny *Eksport towarów i usług na poziomie podregionów (NUTS3)* zawierający zasady metodologiczno-organizacyjne badania, którego celem będzie opracowywanie informacji na temat eksportu towarów i usług na poziomie podregionów. Informacje te stanowią uzupełnienie danych dotychczas opracowywanych w ramach regularnych badań statystyki publicznej prowadzonych w obszarze handlu zagranicznego towarami i międzynarodowego handlu usługami.

Obserwacja zjawisk w obszarze stosunków handlowych z zagranicą na poziomie kraju prowadzona jest przez statystykę publiczną od wielu lat. Jednak ze względu na wzrost zapotrzebowania na informacje, które wykorzystywane są na potrzeby polityk i strategii regionalnych do oceny sytuacji społeczno-gospodarczej poszczególnych obszarów kraju, rekomendowany jest rozwój prowadzonych badań w sposób umożliwiający dostarczanie użytkownikom danych na temat eksportu towarów oraz eksportu usług w ujęciu regionalnym.

Metodyka pracy badawczej

1. Zakres czasowy i organizacja pracy

Praca badawcza realizowana była etapowo zgodnie z przyjętym wcześniej harmonogramem, tj. w okresie od kwietnia 2017 r. do września 2018 r. W prace zaangażowani byli eksperci posiadający doświadczenie w realizacji badania handlu zagranicznego towarami oraz badania międzynarodowego handlu usługami, a także programiści, którzy odpowiedzialni byli za informatyczną obsługę badania pilotażowego. W skład zespołu badawczego wchodził także przedstawiciel środowiska naukowego, a ich zadania polegały głównie na ocenie merytorycznej metod i rozwiązań proponowanych do wykorzystania w ramach pracy badawczej przez członków zespołu.

I etap pracy badawczej przeprowadzony został w okresie od kwietnia 2017r. do września 2017r. Polegał on na opracowaniu metodologii badania pilotażowego pozyskującego bezpośrednio od podmiotów zaangażowanych w eksport towarów i/lub eksport usług informacji na temat lokalizacji faktycznego producenta eksportowanych towarów, czy usługodawcy

Istotnym elementem działań podjętych w ramach I etapu pracy badawczej było spotkanie robocze członków Zespołu projektowego, które odbyło się w Centrum Badań i Edukacji Statystycznej w Jachrance w dniach 26-27 sierpnia 2017r. Podczas spotkania omówione zostały zasady metodologiczne badania pilotażowego oraz przedstawiony został prototyp formularza wykorzystanego do zebrania danych od respondentów.

II etap prac trwał od października 2017r. do maja 2018r. W okresie tym przeprowadzone zostało m.in. badania pilotażowe. Formularz badania pilotażowego został udostępniony jednostkom sprawozdawczym 20 listopada 2017r., a proces zbierania danych został ostatecznie zamknięty 31 grudnia 2017r. Po tym terminie członkowie zespołu odpowiedzialni za informatyczną obsługę badania przygotowali zestawy danych jednostkowych zebranych w ramach pilotażu i przekazali je członkom zespołu do analiz.

Prace przewidziane do realizacji w ramach III etapu przeprowadzono w okresie od czerwca 2018r. do września 2018r. Były to głównie prace koncepcyjne związane z weryfikacją założeń metodologiczno-organizacyjnych badania pilotażowego.

2. Zadania zrealizowane w ramach pracy badawczej

W I etapie opracowana została wstępna koncepcja badania, którego celem było pozyskanie bezpośrednio od podmiotów zaangażowanych w wymianę handlową z zagranicą informacji umożliwiających przyporządkowanie wartości eksportu towarów, czy wartości usług świadczonych nierezydentom do podregionu (NUTS3) siedziby ich faktycznego producenta lub usługodawcy.

W ramach tego etapu przeprowadzono następujące prace:

- 1) Opracowano metodologię badania pilotażowego mającego na celu pozyskanie informacji o wielkości oraz kierunkach eksportu według głównych grup towarów i usług na poziomie podregionów wraz z wytypowaniem populacji do badania pilotażowego, w tym w szczególności:
 - ustalono zakres podmiotowy i przedmiotowy badania pilotażowego oraz sposób doboru jednostek do kartoteki badania;
 - przygotowano projekt formularza badania pilotażowego ETiU *Sprawozdanie o eksporcie towarów i usług na poziomie podregionów w 2016 r.*;
 - opracowano podstawowe zasady organizacji badania pilotażowego;
 - przygotowano wstępny algorytm opracowania wyników z badania pilotażowego oraz zakres informacji wynikowych, które zostaną udostępnione użytkownikom zewnętrznym;
- 2) Opracowano prototyp formularz badania pilotażowego w wersji elektronicznej;
- 3) Ustalono sposób przetwarzania danych oraz wymagania techniczne określające format danych w bazie danych badania pilotażowego;
- 4) Uzgodniono zasady organizacji badania pilotażowego wraz ze szczegółowym harmonogramem realizacji poszczególnych etapów prac;

Zaproponowane rozwiązania wynikały m.in. z dotychczasowych doświadczeń zdobytych podczas pracy badawczej *Handel zagraniczny w województwach (NTS2)* realizowanej w latach 2014-2015 w ramach *Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna (POPT)*¹, jak również tych pozyskanych w trakcie prowadzenia bieżących badań statystycznych, których tematyka związana jest z handlem zagranicznym towarami oraz międzynarodowym handlem usługami.

Produktem stanowiącym efekt działań zrealizowanych w ramach I etapu pracy badawczej był zeszyt metodologiczny *Eksport towarów i usług na poziomie podregionów (NUTS3)*, w którym opisane zostały wyszczególnione powyżej elementy zasad metodologiczno-organizacyjnych badania pilotażowego.

Celem II etapu pracy badawczej było przeprowadzenie badania pilotażowego zgodnie z metodologią opracowaną w ramach I etapu. Prace te objęły:

¹Raport końcowy z pracy badawczej dostępny na stronie: http://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultstronaopisowa/5808/1/1/raport_handel_zagraniczny.pdf

- 1) prace przygotowawcze do badania pilotażowego, w tym w szczególności związane z opracowaniem elektronicznej aplikacji do pozyskiwania danych objętych zakresem przedmiotowym badania pilotażowego;
- 2) realizację badania pilotażowego zgodnie z zasadami metodologicznymi wypracowanymi w ramach I etapu pracy badawczej;
- 3) pozyskanie danych od respondentów poprzez platformę CORstat, włączając monitorowanie procesu zbierania danych i zarządzania kontaktami z jednostkami sprawozdawczymi;
- 4) analizę danych jednostkowych przekazanych przez respondentów w ramach formularza badania pilotażowego;
- 5) przygotowanie tablic wynikowych zawierających zaagregowane informacje zebrane od respondentów na temat wartości eksportu towarów i usług w podziale według głównych grup towarów i usług na poziomie podregionów (NUTS3) oraz województw (NUTS2);
- 6) analizę uzyskanych wyników pod kątem możliwości ich bezpośredniego wykorzystania do opracowania informacji na temat eksportu towarów, czy dostarczania usług nierezydentom na poziomie podregionów (NUTS3) oraz województw (NUTS2);
- 7) opracowanie wytycznych do koncepcji opracowywania informacji o wartości eksportu towarów, czy wartości usług dostarczanych nierezydentom na poziomie podregionów, w tym w szczególności odnośnie zakresu podmiotowego i przedmiotowego badania docelowego oraz zakresu informacyjnego formularza służącego jako narzędzie do zbierania danych;
- 8) przygotowanie bazy danych wynikowych opracowanych na podstawie informacji uzyskanych w ramach badania pilotażowego;

Przeprowadzenie badania pilotażowego umożliwiło przetestowanie narzędzia badawczego zaprojektowanego do zbierania danych oraz sprawdzenie, czy jednostki sprawozdawcze są w stanie dostarczyć wymagany zakres informacji. Weryfikacji poddano także rozwiązania metodologiczno-organizacyjne badania opracowane w ramach I etapu pracy badawczej i opisane w zeszycie metodologicznym *Eksport towarów i usług na poziomie podregionów (NUTS3)*, w tym w szczególności opracowano wytyczne co do zakresu przedmiotowego formularza, który mógłby w przyszłości stanowić narzędzie służące zbieraniu danych od respondentów w ramach regularnego badania realizowanego przez statystykę publiczną.

Doświadczenia zdobyte w trakcie realizacji II etapu pracy badawczej wyznaczyły kierunek dalszych działań do podjęcia w ramach pracy badawczej. Przyjęto, iż ze względu na niską kompletność badania pilotażowego oraz nierównomierny rozkład odpowiedzi uzyskanych w trakcie badania pilotażowego w układzie regionalnym dane uzyskane w trakcie badania pilotażowego nie mogą być bezpośrednio wykorzystane do opracowania informacji na temat wartości eksportu towarów i usług na poziomie województw, czy podregionów. Dane te mogą jednak zostać wykorzystane do opracowania informacji na temat eksportu towarów i usług na poziomie województw, czy podregionów przy zastosowaniu odpowiednich metod statystycznych.

Zgodnie z wnioskami oraz rekomendacjami odnośnie dalszych kierunków działań podejmowanych w pracy badawczej w III etapie pracy badawczej zrealizowano następujące prace:

- 1) Przeprowadzenie wśród jednostek niebędących podmiotami gospodarki narodowej ankiety odnośnie lokalizacji produkcji towarów eksportowanych przez te jednostki z terytorium RP.

W 2016 r. udział wartości eksportu towarów realizowanego przez te podmioty w wartości eksportu towarów ogółem wyniósł 19,7%, podczas gdy w 2010r. - 13,0%. Do jednostek tych wysłano drogą mailową ankietę, której celem było pozyskanie informacji, czy towary będące przedmiotem wymiany realizowanej z terytorium RP wyprodukowane zostały na terytorium kraju, a jeśli tak, to w jakiej części i w którym województwie. Pomimo kilkukrotnego przesłania ankiety, informację zwrotną otrzymano tylko od jednej jednostki, która wskazała, że towary wyeksportowane przez nią w 2016r. w całości zostały wyprodukowane w Polsce.

- 2) Identyfikacja metod statystycznych możliwych do wykorzystania przy opracowywaniu informacji na temat wartości eksportu towarów i usług na poziomie województw i podregionów, ich analiza i wybór metody.

Rozważano zastosowanie m.in. metod wielowymiarowej analizy porównawczej, czy metod analizy danych indywidualnych. Biorąc pod uwagę niereprezentatywny charakter wyników uzyskanych w ramach badania pilotażowego metoda analizy korespondencji, podobnie jak szereg innych rozwiązań proponowanych w tym obszarze, nie znalazła zastosowania. Niezasadne byłoby także wykorzystanie metody estymacji poprzez dopasowanie, która ma na celu ocenę efektu oddziaływania danego czynnika na obserwowane zjawisko.

Dlatego też, przystąpiono do analizy wyników uzyskanych w badaniu pilotażowym w aspekcie informacji, które dostępne są dla statystyki publicznej. Podjęto próbę ustalenia zależności występujących pomiędzy zmiennymi ekonomicznymi charakteryzującymi działalność gospodarczą podmiotów zaangażowanych w wymianę handlową z zagranicą, takimi jak: przychody ze sprzedaży produktów na eksport oraz przychody ze sprzedaży towarów i materiałów na eksport, a wartością eksportu towarów, czy usług będących efektem własnej produkcji.

Ze względu na odmienną specyfikę przedmiotu wymiany międzynarodowej analizy prowadzono odrębnie dla eksportu towarów oraz eksportu usług. W toku prac ustalono, iż w przypadku większości przedsiębiorstw, które wzięły udział w badaniu pilotażowym udział wartości eksportu towarów wyprodukowanych w siedzibie jednostki sprawozdawczej odpowiada udziałowi przychodów ze sprzedaży produktów na eksport w wartości przychodów ze sprzedaży na eksport ogółem ustalonym na podstawie danych SP. W przypadku usług dostarczanych nierezydentom zależności zachodzące pomiędzy udziałem wartości przychodów ze sprzedaży produktów na eksport w przychodach ze sprzedaży na eksport ogółem² a wartością usług świadczonych nierezydentom przez jednostkę sprawozdawczą nie są już tak jednoznaczne. Wynika to z faktu, iż eksport towarów realizowany jest głównie przez podmioty prowadzące działalności wytwórcze, czy też handlowe, podczas gdy usługi świadczone są nierezydentom przez podmioty całej gospodarki narodowej, także w ramach drugorzędnej ich działalności.

Ponadto, mając na celu opracowanie informacji na temat wartości eksportu towarów i wartości eksportu usług z podziałem na główne pozycje towarowe, czy usługowe oraz kraje eksportu na poziomie podregionów, dostępne zbiory danych przeanalizowano

² Wartość przychodów ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport nazywana będzie potocznie jako wartość przychodów ze sprzedaży na eksport

także pod kątem zależności występujących pomiędzy rodzajem głównej działalności respondenta wg PKD oraz pozycją eksportowanego towaru (wg CN³/PKWiU). Przyjęto bowiem wstępne założenie, iż towary będące przedmiotem eksportu, które są produktami głównej działalności powinny być wytworzone w siedzibie sprawozdawcy. Wyniki przeprowadzonych analiz wskazały jednak, iż lepszą korelację zapewnia metoda wykorzystująca informacje na temat wartości przychodów ze sprzedaży produktów na eksport wykazywane w ramach formularza SP.

- 3) Eksperymentalne naliczenie informacji na temat wartości eksportu towarów na poziomie województw i podregionów w oparciu o dane pozyskane w ramach badania pilotażowego.

W oparciu o wyniki prac opisanych w ramach pkt. 2) przystąpiono do naliczenia danych na temat wartości eksportu towarów na poziomie podregionów. Następnie w oparciu o naliczone dane wartościowe ustalono struktury wartości eksportu towarów według województw oraz podregionów. W dalszej kolejności struktury zostały porównane z wynikami uzyskanymi wprost z badania pilotażowego, a także z wynikami naliczonymi na podstawie danych z bazy handlu zagranicznego. Działanie to miało m.in. na celu przetestowanie metody oraz jej ocenę pod kątem możliwości jej zastosowania w regularnych badaniach statystyki publicznej.

- 4) Eksperymentalne naliczenie informacji na temat wartości usług dostarczanych nierezydentom na poziomie województw i podregionów w oparciu o dane pozyskane w ramach badania.

Do naliczenia danych na temat wartości usług dostarczanych nierezydentom na poziomie podregionów planowano zastosować tą samą metodę co w przypadku eksportu towarów. Po dokonaniu analizy populacji podmiotów, które znalazły się w zbiorze danych jednostkowych badania pilotażowego ustalono, iż opracowanie informacji na temat wartości usług dostarczonych nierezydentom na poziomie podregionów wymagałoby rozdysponowania mniej niż 1% wartości eksportu usług dla Polski ogółem. Dlatego też, w trakcie realizacji zadania ustalono, iż eksport usług na poziomie podregionów powinien być opracowywany bezpośrednio na podstawie danych pozyskiwanych w ramach badania międzynarodowego handlu usługami oraz informacji na temat lokalizacji siedziby usługodawców. Procedura ta nie dotyczy jedynie podmiotów, które posiadają jednostki lokalne.

- 5) Ustalenie procedur wtórnego opracowywania danych na temat wartości eksportu towarów i wartości eksportu usług na poziomie podregionów w ramach stałego badania statystyki publicznej.

W oparciu o wyniki przeprowadzonych prac przystąpiono do opracowania procedury naliczania danych na temat wartości eksportu towarów i wartości eksportu usług na poziomie województw i podregionów.

- 6) Weryfikacja zasad metodologicznych opracowanych w ramach I etapu pracy badawczej.

Zeszyt metodologiczny opracowany w ramach I etapu pracy badawczej został zmodyfikowany przy uwzględnieniu doświadczeń zdobytych w ramach przeprowadzonej pracy badawczej. Weryfikacji uległy założenia metodologiczno-organizacyjne badań, które miałyby być realizowane cyklicznie np. co 5 lat w ramach badań statystyki publicznej. Ich celem będzie pozyskanie informacji na temat

³ Nomenklatura Scalona CN

lokalizacji, w której wytwarzany jest towar będący przedmiotem eksportu, czy siedziby usługodawcy. Informacje zebrane od podmiotów byłyby wykorzystywane do naliczenia wartości eksportu towarów, czy wartości eksportu usług według ich rodzaju oraz kraju partnera transakcji na poziomie podregionów. Ponadto, posłużyłyby one do weryfikacji założeń przyjętych w procedurze naliczania danych na temat wartości eksportu towarów, czy usług ogółem na poziomie podregionów dla lat sprawozdawczych pomiędzy badaniami bezpośrednimi.

Zeszyt metodologiczny rozszerzony został również o część, w której opisano procedurę naliczania danych dotyczących wartości eksportu towarów i wartości eksportu usług na poziomie podregionów dla lat sprawozdawczych występujących pomiędzy badaniami cyklicznymi.

Wyniki pracy badawczej

Głównym rezultatem przeprowadzonej pracy badawczej jest ustalenie koncepcji badania, w ramach którego opracowywane będą informacje na temat eksportu towarów oraz eksportu usług na poziomie podregionów. Zgodnie z koncepcją badania prezentowaną w zeszycie metodologicznym *Eksport towarów i usług na poziomie podregionów (NUTS3)* badanie eksportu towarów i usług na poziomie podregionów realizowane byłoby w ramach dwóch odrębnych modułów, z których jeden dedykowany byłby eksportowi towarów, drugi natomiast eksportowi usług.

W ramach każdego z modułów zaplanowana jest realizacja co 5 lat badania cyklicznego pozyskującego bezpośrednio od podmiotów zaangażowanych w wymianę handlową z zagranicą informacji na temat lokalizacji faktycznego producenta eksportowanych towarów, czy lokalizacji siedziby faktycznego usługodawcy.

W przypadku badania cyklicznego poświęconego eksportowi towarów na poziomie podregionów konieczne byłoby wdrożenie do statystyki publicznej nowego badania pozyskującego wymagane dane. Informacje dotyczące wartości eksportu towarów opracowywane są na podstawie danych zbieranych przez służby celne. Dlatego też, uruchomienie nowego badania wymagałoby nawiązania współpracy z grupą respondentów, która dotychczas nie była objęta obowiązkami sprawozdawczymi przez statystykę publiczną.

W celu wdrożenia badania cyklicznego poświęconego eksportowi usług na poziomie podregionów rozszerzeniu uległby zakres przedmiotowy badania *Międzynarodowy handel usługami*. Informacje na temat lokalizacji faktycznego usługodawcy byłyby zbierane w ramach odrębnego modułu uzupełniającego ww. badania.

Ponadto, dla lat pomiędzy okresami badawczymi ustalonymi dla badania cyklicznego realizowane byłyby badania wtórne polegające na opracowywaniu informacji na temat wartości eksportu towarów, czy wartości eksportu usług ogółem na poziomie podregionów zgodnie z procedurami wypracowanymi w ramach pracy badawczej.

W przypadku eksportu towarów planowane jest wykorzystanie danych na temat wartości przychodów ze sprzedaży na eksport zbierane w ramach formularza SP *Roczna ankieta przedsiębiorstw*, czy też informacje charakteryzujące jednostki sprawozdawcze dostępne w Bazie Jednostek Statystycznych (BJS). W przypadku eksportu usług ogółem na poziomie podregionów rozwiązanie to nie jest natomiast rekomendowane ze względu na niski odsetek wartości usług świadczonych nierezydentom przez inne przedsiębiorstwo niż jednostka sprawozdawcza. Wartość usług dostarczanych nierezydentom na poziomie podregionów powinna być

opracowywana poprzez przyporządkowywanie wartości eksportu usług do poszczególnych podregionów zgodnie z lokalizacją siedziby jednostki sprawozdawczej.

Przed przystąpieniem do realizacji badań założenia przyjęte w procedurze naliczania danych na temat wartości eksportu towarów, czy wartości eksportu usług na poziomie podregionów powinny być zweryfikowane w oparciu o wyniki uzyskane w ramach pierwszej edycji badania cyklicznego pozyskującego dane bezpośrednio od respondentów. Następnie założenia te powinny być aktualizowane na podstawie wyników uzyskiwanych w ramach kolejnych edycji badania cyklicznego.

Ponadto, ze względu na nieustannie rosnący udział wartości eksportu towarów realizowanego przez jednostki niebędące podmiotami gospodarki narodowej (tj. nieposiadające numeru REGON) rekomendowane jest cykliczne przeprowadzanie wśród tych jednostek ankiety, której celem będzie pozyskanie informacji, czy towary eksportowane przez te jednostki z terytorium kraju zostały wytworzone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a jeśli tak, to w którym podregionie. Działanie to wymaga jednak nawiązanie stałej współpracy z jednostkami, które nie są podmiotami gospodarki narodowej.

Podsumowanie

W wyniku przeprowadzonej pracy badawczej planowane jest wdrożenie do statystyki publicznej nowego badania, którego celem będzie opracowywanie informacji na temat wartości eksportu towarów oraz wartości eksportu usług na poziomie podregionów. Badanie będzie realizowane zgodnie z zasadami opisanymi w zeszycie metodologicznym *Eksport towarów i usług na poziomie podregionów (NUTS3)*.

Należy jednak uwzględnić, że metodologie badania eksportu towarów na poziomie podregionów oraz badania eksportu usług na poziomie podregionów opisane w poszczególnych modułach zeszycu metodologicznego *Eksport towarów i usług na poziomie podregionów (NUTS3)* uwzględniają aktualny stan wiedzy na temat zjawisk zachodzących w wymianie handlowej z zagranicą, a także dostępne obecnie dla statystyki publicznej zasoby informacyjne. Dlatego też, w momencie wdrażania ww. badań do systemu statystyki publicznej opracowane rozwiązania mogą ulec modyfikacji.